

Verlagen

Gebruik van lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg

G.T. BERENDS

Het advies van de gezondheidsraad inzake het gebruik van lichaamsmateriaal is neergelegd in haar rapport van 18 januari 1994, getiteld: "Naar goed gebruik, lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg". Hierop volgden de gebruikelijke consultatierondes met de betrokken organisaties in februari 1995. De hierna volgende samenvatting van het VWS-standpunt is grotendeels gebaseerd op dit rapport en de reacties van de beroepsorganisaties. Hierbij is naast de algemene gedachtengang met name de nadruk gelegd op datgene wat voor de beroepsorganisatie het belangrijkste is. Details zijn zoveel als mogelijk vermeden.

Bij het gebruik van lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg zijn verschillende belangen in het geding:

- het algemene belang van het gebruik in de gezondheidszorg, het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
- het individuele belang van therapie en/of de bescherming van de privacy van degene van wie het materiaal afkomstig is.

Op 18 februari 1994 brengt de Gezondheidsraad haar advies uit: "Naar goed gebruik lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg"

Het advies betreft het nader gebruik van lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg, waarbij onder nader gebruik wordt verstaan

'het gebruik voor een ander doel dan waarvoor het oorspronkelijk werd afgenomen'.

De kern van het advies van de Raad is de aanbeveling het nader gebruik van lichaamsmateriaal wettelijk te regelen, waarbij het hoofdpunt van de regeling moet zijn het gestalte geven aan de zeggenschap van de patiënt.

Onderscheid wordt gemaakt tussen:

- materiaal dat tot de patiënt herleidbaar is en waarvoor voor gebruik de patiënt zijn expliciete toestemming moet geven
- niet herleidbaar materiaal waarvoor kan worden volstaan met een bezwaarregeling.

In februari 1995 werd een drietal consultatie bijeenkomsten gehouden met betrokken organisaties die verder inzicht verschaffen in de aard en omvang van het nader gebruik in de dagelijkse praktijk.

Hoofdpijnen en conclusies:

- nader gebruik van lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg komt veelvuldig voor en er is sprake van een grote diversiteit in omstandigheden en situaties
- de noodzaak voor een nadere regulering, waarbij ruimte wordt gelaten voor zelfregulering, wordt gevoeld
- er moet een bevredigend evenwicht zijn tussen de bescherming van de rechten van het individu en de beschikbaarheid van lichaamsmateriaal voor verschillende doeleinden
- verbetering en intensivering van de algemene informatieverstrekking is nodig
- het afstaan van lichaamsmateriaal voor nader gebruik zal om niet moeten geschieden

Naderhand geeft de Inspectie voor de Gezondheidszorg het advies om ook de kwaliteit en veiligheid van het gebruik van lichaamsmateriaal in het algemeen, in het voorgenomen beleid te betrekken.

Wettelijke regeling inzake gebruik van lichaamsmateriaal

De huidige situatie in Nederland verschilt niet zoveel van de Europese lidstaten en andere landen: regelgeving is niet of nauwelijks tot stand gekomen.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de minister van Justitie achten een wettelijke regeling wenselijk.

De ministers hebben een nieuwe wettelijke regeling voor ogen. In aanvulling op bestaande wetten met specifieke regelingen betreffende het gebruik van lichaamsmateriaal in een specifieke situatie zal deze wettelijke regeling enerzijds algemene voorschriften bevatten die zullen moeten gelden t.a.v. de zeggenschap over het nader gebruik van lichaamsmateriaal en anderzijds t.a.v. kwaliteit en veiligheid van lichaamsmateriaal bij gebruik in het algemeen.

Een belangrijk element in het wetsvoorstel zal zijn de patiënt te informeren over het mogelijk nader gebruik van lichaamsmateriaal. Dit kan algemene informatie zijn maar in sommige gevallen ook specifieke informatie.

De verantwoordelijkheid voor de informatieverstrekking wordt gelegd bij degene die het lichaamsmateriaal afneemt, respectievelijk daarvoor opdracht geeft.

Het wetsvoorstel zal instellingen en beroepsgenoten ruimte laten om door middel van zelfregulering zorg te dragen voor uitwerking van zowel de algemene als de specifieke informatieverstrekking.

Verwacht wordt dat instellingen en beroepsgeenoten komen tot landelijke afspraken inzake protocollen en gedragscodes binnen het kader van de wet. Bij de uitwerking ervan dient de Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie te worden betrokken.

In het wetsvoorstel zal tevens een bepaling inzake de vernietiging van lichaamsmateriaal worden opgenomen. Het Staatstoezicht zal toezicht houden op de naleving van de wet.

Met het opstellen van een wetsvoorstel inzake het gebruik van lichaamsmateriaal zal worden begonnen.

De ministers van Volksgezond, Welzijn en Sport en van Justitie verwachten dat de betrokkenen vooruitlopend op de invoering van de wet protocollen en reglementen zullen opstellen over het geven van informatie, het verkrijgen van toestemming, het bewaren van lichaamsmateriaal en veiligheidseisen.

Ned Tijdschr Klin Chem 1997; 22: 279-280

Verslag van het bezoek aan MEDLAB 97, 12th European Congress of Clinical Chemistry, Basel 17 - 22 augustus 1997

F .A. de WOLFF

MEDLAB 97 speelde zich af in het gebouw van de Basler Messe. Het congres werd op zondag 17 augustus geopend door de President van het Organizing Committee Dr. André Scholer, evenals schrijver dezes werkzaam in het aandachtsgebied TDM-Toxicologie. Als trekpleister voor de openingssessie was de Basler filmproducer Arthur Cohn gevraagd een voordracht te houden over zijn werk waarvoor hij met 5 Oscars werd beloond: een aardig zij het wat megalomaan verhaal. Het wetenschappelijk gedeelte ging op maandagochtend 18 augustus van start met een plenaire lezing door Hans-Peter Vosberg (Max Planck Instituut) over Genetic Disposition to Disease. Een goed, actueel verhaal, waarin ook de individuele gevoeligheid voor toxische stoffen werd belicht. Een steun in de rug voor ons neurotoxicologisch onderzoek in het AMC, waarin het accent op individuele gevoeligheid voor organische oplosmiddelen ligt.

Het symposium over dementie dat op de openingslezing volgde bevatte een aantal uitstekende voordrachten. Met name het verhaal van de psychiater Christoph Hock over de rol van zware metalen verdient vermelding. Nieuw voor mij was dat de kwikconcentraties in bloed bij Alzheimer-patiënten drievoudig verhoogd blijken te zijn. Onze opvatting dat kwik uit amalgaam geen etiologische factor voor Alzheimer is, werd door Hock onderschreven. In de discussie, die in de wandelgangen werd voortgezet, spraken wij af te gaan samenwerken over de speciëring van kwik in bloed van Alzheimer-patiënten. Over aluminium en Alzheimer heerst momenteel absolute radiostilte. Wij wachten met spanning af wanneer dit concept weer uit de kast komt.

Voorts wordt veel en goed onderzoek verricht op het gebied van Apolipoproteïne-E genotypering, en afwijkingen in cytoskeletaire eiwitten (vooral het microtubulus-gebonden tau-eiwit) in relatie tot dementie.

In de workshop Drug Interferences in Clinical Chemistry werd een lans gebroken voor een betere samenwerking tussen laboratorium en apotheek - met name op informatica-gebied - om eventuele invloeden van medicatie op laboratoriumparameters op het spoor te komen.

De plenaire lezing op dinsdag 19 augustus 1997 van Gisler over transendotheliale lymfocytenu migratie leidde een ander hoofdthema van het congres in: de relatie tussen neurotransmittersystemen, neuroendocrinologie en immuniteit. Deze gecompliceerde relatie lijkt - naast individuele gevoeligheid - de komende jaren een uiterst belangrijk thema in het pathobiochemisch onderzoek te gaan vormen.

De workshop over financieel management bood een nuttig overzicht van deze materie voor de laboratoriumspecialist. Met name de beschouwing van Wilkinson over de marginale kosten ('law of diminishing returns': hoeveel bepalingen kan men bij afnemende kosten per analyse aan een serie toevoegen alvorens de kosten per analyse weer gaan toenemen) en de beschouwing van Place over de afname van de algemene kosten van gezondheidszorg bij correcte toepassing van TDM van aminoglycosides en antiëpileptica zijn vermeldenswaard, alsmede de oproep van Mayer aan de algemeen klinisch chemici om door een intensiever contact met klinici tot een betere kostenbeheersing te komen.

De plenaire lezing van Colin Blakemore over moleculaire aspecten bij de (perinatale) ontwikkeling van de hersencortex was zowel qua presentatie als qua inhoud het hoogtepunt van het congres. Deze voordracht logenstrafte de veel gehoorde opvatting dat er in de morfologie weinig nieuws te beleven valt. Dankzij nieuwe technieken als confocale laserscan en

Laboratorium voor Toxicologie, Leids Universitair Medisch Centrum, Leiden.

Correspondentie: Prof. Dr. F. A. de Wolff, Laboratorium voor Toxicologie, LUMC, Postbus 9600, 2300 RC Leiden.
Ingekomen: 27.08.97

SPECT blijkt er nieuw inzicht te ontstaan over de koppeling van thalamische en corticale neuronen.

Het hierop aansluitende symposium over het immuno-neuroendocriene netwerk was evenzeer boeiend. Met name de rol van immunocytaire β -endorfinen en van melatonine verdienen bijzondere aandacht.

Naast hoogtepunten kent ieder congres ook zijn dieptepunt. Voor mij - en naar in de wandelgangen bleek ook voor vele anderen - was dat de plenaire lezing van Gérard Siest (Nancy). In een voordracht getiteld Laboratory Medicine, Science en Management hield hij, daarbij geholpen door een lange reeks onleesbare dia's, een kritiekloos pleidooi voor 'evidence-based medicine' gebaseerd op meta-analyses, voorbijgaand aan de nieuwe inzichten over - onder meer - publicatiebias die klakkeloos gebruik van meta-analyses tot een gevaarlijke exercitie maakt.

Het symposium 'Biochemical response to stress' maakte de dag gelukkig nog goed. De inhoud van dit symposium sloot uitstekend aan op de eerder gerefereerde symposia over de relatie tussen neuro-endocrinologie en immuniteit. Met name de voordrachten van Oren Zinder over neuroactieve steroïden en van onze NVKC-collega Istvan Vermes over de klinische implicaties van neuroendocriene/immunologische stress-respons verdienen een meer dan eervolle vermelding.

Over het algemeen was de kwaliteit van het wetenschappelijke programma zeer goed, met een groot actualiteitsgehalte.

Als negatief punt kunnen de postersessies worden genoemd. De posters waren in een verdomhoekje opgesteld naast de groots opgezette commerciële tentoon-

stelling, waar vrijwel alle grote en kleine apparatuur- en testfabrikanten acte de présence gaven. Het niveau van de posters was zowel wat inhoud als uiterlijk betreft door de bank genomen beneden peil; veelal van Oosteuropese origine met "me-too" onderwerpen die 15 - 20 jaar geleden misschien nog relevant leken. Er waren geen formele posterdiscussies en het lukte vrijwel niet om de posterpresentatoren te spreken te krijgen. Twee posters zijn het vermelden waard: die van collega Van der Weide (Zon & Schild, Ermelo) over de relatie tussen metabole genotypering en therapeutische effectiviteit van psychofarmaca, en die van Scholer over de bepaling van heroïnemetafolieten in bloed en urine bij vrijwilligers in het Zwitserse heroïneverstrekkingsprogramma.

Eén van de redenen om dit congres te bezoeken was om te spreken met de organisatoren van het wereldcongres in Florence, 6 - 11 juni 1999, waarbij schrijver dezes is betrokken als NVKC-vertegenwoordiger in de International Advisory Board. Er is uitgebreid overlegd met de President van Worldlab 1999, Prof. Pierangelo Bonini, over de topics van het wetenschappelijke programma en de rol die de NVKC-leden daarin kunnen spelen.

De opvatting dat Nederlandse klinisch chemici bij de vaststelling van het programma van Worldlab 1999 een significante rol zouden moeten spelen wordt onder meer onderstreept door de grote Nederlandse delegatie die in Basel aanwezig was: 58 op een totaal van 1376 participanten. In vergelijking hiermee: België 40, Frankrijk 57, Groot-Brittannië 51 en Duitsland 154.